

Helgeseters verkstadsarbeid – utvikling i fellesskap Om arbeid og identitet

Marta Eldøy, Helgeseter

«Eg kan med rette seie at handverks-
tradisjonar ligg i genane mine og at det
stemmer som det blir sagt at «eit godt
håndalag» gjerne går i arv frå generasjon
til generasjon»

Er identiteten min skapt gjennom handverk?
Det var i så fall slik det begynte: Eg blei tilsett som
vevar på Helgeseter hausten 1982, og eg oppdaga
då handverkets betydning som sosial byggestein for
fellesskapet, og ikkje minst den betydinga handverk
gav menneske med spesielle behov både individuelt
og sosialt.

Eg er framleis på Helgeseter, der vi i dag held gamle
handverkstradisjonar innan husflid i hevd med
vevstove, tove- og lysverkstad, i tillegg til bakeri-
vaskeri- og gardsdrift. Verkstadene på Helgeseter
gir i dag arbeid og terapitilbud til 35 menneske.

Marta Eldøy. Foto: Jan Bang

«eg kan...» «kven ... eg?»

Det var Ola som plutselig sa dette. Han
er ein av ungdommane som har vort
kort tid i arbeid hos oss, han hadde
akkurat knekt koden i å meistre veven:
Føre skyttelen frå side til side, legge lag
på lag med farga garn inn i renninga –
innslaget. Passe på og huske å ha rett fot
på rett trøe – føtene beveger seg i eit ubevisst
mønster. Kantane på sidene skal også være fine
og beine, så kan bommen slåast til – slåast passe til.

Veven står sterkt i samanheng med tankens og
bevisstheitas utvikling. Veven er eit fullstendig
terapiinstrument! Handverk har ei viktig rolle i
terapeutisk samanheng.

Det er ein god rytme i veven – veven er mitt rom
– min rytme – min tryggleik. Handduken blir fin
å sjå på, er god å ta i og av god materiell kvalitet,
mange kan no få glede og nytte av nettopp denne
handduken.

Ola blir sett
- gjennom produktet
han har skapt!
Ein handverkar, ein
som meistrar vevarens
løyndomar, er skapt. Ola
har møtt verden og oss
rundt seg gjennom sine
hender!

Første gangen eg møtte
denne guten hadde me
ingen kontakt. Han

Utstilling av Helgeseter sine
produkt under Fagdagane.
Foto: Sissel Jenseth

«gøynde» blikket og det var så vidt eg turte å sjå i den retninga han stod. Me vart også fortalt at det å bruke namnet hans ville virke for sterkt inn på han. Han brukte ikkje språket sitt...

Det var ein ungdom med sterke og typiske autistiske trekk som møtte oss – som var usikker eller redd, og som helst ikkje ville møte oss.

I begynninga var arbeidsdagen tilrettelagt slik at han alltid hadde muligheita til å trekke seg unna fellesskapet, tilbake til og i seg sjølv. Gradvis begynte medarbeidaren å forvente at Ola skulle gjennomføre små enkle oppgåver. Først og fremst dei oppgåver han viste litt eigen interesse for. Ved å motivere til kreative utfordringar, måtte han overvinne sin motstand i å «gripa» Ved å dele opp handverksprosessen i små gjentakande øvingar. Ved å møte Ola gjennom hendene der han opplevde meistring i handverket.

Å gjera meir av det ein er god til...

Ola måtte til slutt ta i materialet, kanskje av nysgjerrighet: Først det harde, litt formstridige og stive piletreet. Han fletta sin egen «draumefangar». Så den mjuke, litt uformelige ulla som til og med lukta sau. Ola kunne kjenne igjen lukta frå sauefjøsset i nabobygget. Ved hjelp av vatn og grønsåpe lærte han å tove fine snøballar og eple til jul. Neste skritt var å rive filler for så å øve i veven til det kunne bli brukbare ryer. Alt dette krevde konsentrasjon... tålmod og mykje vilje...

I dag er Ola ein av dei på Vevstova som har sin eigen vev. Han bruker tynt garn av god kvalitet med mange flotte forskjellige fargar!

Når eg i dag møter Ola, viser dette meg at han har gått ein personlig utviklingsveg med handverk som «reiskap» til å begripe og kunne ta del i verda. Frå å krevje stadfesting frå oss, kan han no bekrefte seg sjølv. Ola har møtt seg sjølv gjennom handverket! I dag har han mykje å fortelje, han synger i kor og Ola snakkar i heile setningar:

- «dette kan eg – det er faktisk eg som kan det»
- «eg klarer dette»

Ved å yte på sitt nivå, gjorde Ola store framskritt

og er i dag ein glad gut i fellesskap med andre! Gjennom handverk leverer eg til fellesskapen, samtidig tar fellesskapen vare på meg.

Lill Lindfors synger: ”er man ensam er man ingen – men tillsammans er ett sätt att vara till”.

Kva er handverk?

Eit handverk må lærast, det må perfeksjonerast og det må øvast. Eg «snakkar» med hendene – gjør meg erfaringar gjennom hendene. Ønsket om eit godt resultat, at det blir vakkert, kan krevje lang tid. Neste steg er å få harmoni i bruksgjenstanden som igjen skapar estetikk. Det blir eit kryssingspunkt mellom det som er nyttig og det som er fint å sjå på.

Tålmodet prøvast og øvast. Gjentakingar er av det gode og trygge, forutsigbarheit er her nøkkelord. Rytmen i alt handverk kan være godt for sjela, dette er sosialterapi. Det er kunnskap i repetisjon, det er i det eteriske ein skaper moralsk intuisjon.

Me øvar for å få det fint, moral er knytta til øving. Kropp og verktøy kjem i ein tilstand – som gir «flyt». Det blir ein kort veg mellom kropp og verktøy. Dette bidreg til å skape nærleik til kroppen og livet. Som igjen gir grenser.

Handverk og åndsverk

I følgje Hans Olav Lahlum finnes to typar arbeid: «Åndsarbeid og Håndarbeid». Handverk er åndsverk. Det er menneskets møte med naturen – ein skapande dialog med naturen, ein endring av naturen. Noko oppstår i dette møtet mellom menneske og natur. For å skape eit godt produkt må vi kjenne og forstå materialets muligheter og opphav.

Ein vesentlig ferdigheit som øvast er viljen til å omskape. Det viljemessige aspektet i å gjera, å utføre handverket. Det krev innleving og styrke og mot til samspel mellom kropp, verktøy og materialet. Handverk er ein viljeprosess. Gjennom handverket forandrar me verda.

Kva med glede?

Glede ved å utføre eit arbeid. Mennesket utviklar sin identitet ved å skape. Gleda og entusiasmen

over å kunne forvandle materialet til eit bruksnyttig produkt. På lysverkstaden lager dei kort og konvoluttar fordi «materialet» finnes der, som f.eks. en teikning laga i ei ledig stund mellom produksjonen av lys. Muligheita ligger i materialet!

Hendene har sitt eige liv i høve til handverket utan at tankane alltid er med. Hendene kan utføra arbeid frå det underbevisste/intuitivt, tanken kjem etter. Mi haldning til handlinga er avgjørande for resultatets kvalitet!

HANDVERK = å halde eit verktøy i handa

Korleis skape ein verkstad for menneske som ikkje fysisk kan delta i alle produksjonsledda? Korleis skapa handverksdrift for mennesker «utan hender» - med passive hender? Hos oss er arbeidstakarar med svært ulike funksjonsnivå, med store hjelpebehov og forskjellige yteevne.

Vår utfordring blir då: Å vekke, eller oppdage dei evnene som er skjult under ulike hinder el «forstummande» evner! Ved å skape gode inkluderande verkstader med plass for varierende funksjonsnivå ved at alle kan delta i fellesskapet utan å praktisk kunne gjennomføre alle ledd i prosessen. Kvar og ein blir motivert av å være avhengig av kvarandre i ein skapende prosess ved at ein deler opp produksjonsrekka, saman når me målet om eit godt og nyttig resultat.

Der det går føre seg eit handverk blir det som regel mykje av både lukt og lyd. Og desse er forskjellige frå verkstad til verkstad. Det gir ein unik mulighet til mange ulike sanseopplevingar. Handa er eit sanseorgan like viktig som auge og øyra. Alle dei 12 sansane som Rudolf Steiner viser til, blir stimulert gjennom handverk.

Min påstand er at deltaking går føre seg med heile seg og på kvar sin måte, dette har betydning både for den som deltek i det kollegiale/sosiale arbeidsfellesskapet og for den som faktisk utfører handverket direkte i det praktiske!

Eg tar med historia om Besten og Gynghesten:

«Her like før påske hadde eg ein snekker heime hos meg. Han fortalte om gynghesten som han hadde snekra til barnebarnet sitt. Men for å frakte hesten på fly vart den flatpakka under transporten. Framme hos barnebarnet var guten ivrig med for å sjå på då gynghesten blei skrudd saman. Kanskje hjalpte barnebarnet litt til med å halde i skrugjernet?»

Han sette seg fornøgd på gynghesten og ropte stolt: «sjå kva eg og besten har laga»

Dette fortel at guten si oppleving av å ha deltatt i delar av produksjonen var like sterk og stolt som om han hadde snekra heile hesten sjølv.

Så kan me alle stille spørsmålet; stemmer dette? Kva opplever den einskilde (eigentlich) utan sjølv å direkte gjennomføre med sine hender?

Kva skjer med oss når vi utfører eit handverk? Kva gjer det med våre bebuarar? Göran Lundborg, professor i handkirurgi ved Lunds universitet, skriver i si bok *Handen och hjärnan*: «aktiva händer stimulerar stora delar av hjärnan. Kanskje finns här en förklaring till att de så tydligt stimulerar vårt välbefinnande»

Gleda av handverket som årsak til det som driv arbeidet framover. Yrkesstoltheit i samanheng med etterspørjing og positive tilbakemeldingar.

Handverk er ein form for arbeid, ein skapar eit produkt og gjør det mest for andre.

Handverket har det spesielle ved seg at det verkar identitetsskapande, eget blir merksam på seg sjølv og kan uttrykke si identitet.

Om handverket utøves i fellesskap har det i tillegg ein sterk sosialisierende verknad.

Det fremjar altså både det sosiale og det originale. Det hjelper oss å komme bort frå oss sjølv, ut av vårt ego.

Handverk var og er framleis ein nødvendigheit i samfunnet. Kulturarven vår blir synlig gjennom handverket. Handverk har med seg si historie - hukommelsen er innebygd i tradisjonelt handverk. Det er bygd på erfaringar og utprøving gjennom

mange generasjonar.

Slik sett kan eg seie at handverk har betydd og betyr mykje for danninga av mennesket.

Urmennesket hadde ein sterkare intuisjon til å nytta seg av det materialet som fantes, Å sjå muligheitene i materialet. Å gjera det vakkert i tillegg til det nyttige og nødvendige var viktig også i oldhistorisk tid.

I møtet med andre blir vi til!

Dersom me alle kan kjenne litt på :

Eg kan eit handverk

Eg betyr noko for andre

Eg opplever glede

Eg er meg... eg kan...